the lives and lifestyle of the freedom fighters. A 43–49 x 42–43 m area (almost 1950 m^2) was thoroughly surveyed and isolated finds discovered up to a distance of 310 m from the dugout pit.

523 special finds (and another 264 uninventoried finds) were discovered during the survey (Fig. 4). These consisted of Russian, German, French, and Swedish ammunition, German hand grenade fragments (Fig. 6), partisan gear elements (Fig. 5:1), uniform parts (Fig. 5:2, 3), communications, medical, hygiene (Fig. 7), and household items (Fig. 8), tools, dugout construction elements, etc. At least 80 galvanic elements, which is so far the largest collection of partisan war period power sources in Lithuania (Fig. 9), were found in the vicinity of the dugout.

The fact that unfired German and French cartridges predominated among the ammunition and that damaged cartridges were being used as a source of gunpowder confirmed the stories related by the local inhabitants that no battle had occurred near the Blinstrubiškiai Forest dugout. The location of the battle site, the direction, from which the Soviet forces attacked, and the direction, in which the partisans withdrew, remained unestablished after the survey. However, the German grenade pieces found in the vicinity of the dugout and the empty German and French cartridges discovered to the SE of the dugout attest to partisan resistance. These finds allow one to speculate that the battle site and the place where the partisans died needs to be sought to the S, SW, and SE.

Based on the nine boreholes drilled in the dugout (Fig. 12), the Blinstrubiškiai Forest dugout had been sunk about 1.15 m into the ground and pine boards had been used in its construction. The remains of a small stove were recorded (Fig. 11). The stories told, the charred board chips found in the borehole cores, the charcoal deposits, and the burnt nails discovered during the survey are proof of the fire that burned during the battle. An Austro-Hungarian M1895 bayonet (Fig. 10), a German razorblade, a bent fork and spoon, unfired cartridges, and deposits of Russian cartridges unconnected with the Blinstrubiškiai Forest partisans were discovered to the NE of the dugout. The first finds recall the late 19th–early 20th century or the First World War and the rest events of the Second World War.

Gediminas Petrauskas,
Vykintas Vaitkevičius,
Aistė Petrauskienė,
Ernestas Kuckailis

Lietuvos partizaninio karo vietų žvalgymai

2017 m. liepą–lapkritį LLKĮS žvalgė Lietuvos partizaninio karo vietas Druskininkų savivaldybėje, Jurbarko, Lazdijų, Raseinių ir Širvintų rajonuose, o rugpjūtį kartu su VU IF surengtos šeštosios akademinio jaunimo vasaros stovyklos-seminaro „Laisvės kovų atmintis“ metu toliau kompleksiškai tyrė Balandiškio apylinkes (Radviliškio r.) (žr. *ATL 2012 metais*, 2013, p. 642–651; *ATL 2013 metais*, 2014, p. 482–489; *ATL 2014 metais*, 2015, p. 587–592; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 498–510; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 441–450). Iš viso ekspedicijos metu žvalgyta 15 vietovių.

Dulgininkų miško (Druskininkų sav., Lazdijų r.) *partizanų stovyklavietė* (LKS94 X5986729; Y489996) yra 200 m į ŠV nuo Seiros (Baltosios Ančios HE tvenkinio) dešiniojo kranto, 850 m į PR nuo Dulgininkų kaimo, 106 kvartalo viduryje, abipus Dulgelės upelio. Vieta

1 pav. Dulgininkų miško partizanų stovyklavietės vidurinė dalis iš ŠV, žvelgiant nuo Dulgelės kairiojo kranto. G. Petrausko nuotr.

Fig. 1. The central part of the Dulgininkai Forest partisan campsite, as seen from the NW (the left bank of the Dulgelė).

2 pav. Dulgininkų miško partizanų hidroelektrinės likučiai iš PR, žvelgiant nuo Dulgelės kairiojo kranto. G. Petrausko nuotr.

Fig. 2. The remains of the hydroelectric power plant of the Dulgininkai Forest partisans, as seen from the SE (the left bank of the Dulgelė).

stovyklavietei parinkta miško gilumoje, pušimis ir jaunomis eglaitėmis apaugusiame Dulgelės slėnyje (H_{abs} 101,50–102,00 m), išskirtinio grožio vietoje (1 pav.). Dulgelė stovyklos vietoje vingiuota, sekli, 10–40 cm gylio, iki 1,6–2 m pločio. Upelio slėnis 20–30 m pločio, šlaitai nuolaidūs, 5–10 m aukščio.

Atviro tipo stovykloje Dulgininkų miške partizanai apsistojo 1945 m. pavasarį, kai po 1944–1945 m. skaudžių mūšių Pūščios apylinkių vyrai buvo sutelkti į Šarūno rinktinės vado vyresniojo leitenanto Vytauto Gončio-*Alseikos* vadovaujamą būrį. Likimas lėmė, kad Dulgininkų miško stovykla tarybinio saugumo struktūrų nebuvo išaiškinta, kariniai veiksmai joje nevyko. Iš partizano Antano Suraučiaus-*Tauro* atsiminimų žinoma, kad 1945 m. rugpjūtį stovykloje lankėsi partizanų vadas pulkininkas Juozas Vitkus-*Kazimieraitis*, per ją tekėjusioje Dulgelėje buvo įrengta užtvanka – nedidelė elektrinė, kuri pasibaigus sausoms baterijoms, radijo aparatui gamindavo elektros srovę (Suraučius A., *Žaliojoj rikiuotėj*, Punskas, 2006, p. 126).

Iki šių dienų upelyje išlikusi hidroelektrinė – tai apie 30 cm skersmens, 50 cm aukščio pusiau tašytas virš vandens iškilęs pušies kelmas su metalinėmis konstrukcijomis ir vinimi šone (2 pav.). Dulgelės vaga ties hidroelektrine išplatėjusi, iki 2 m pločio, kelmas nuo krantų nutolęs 70–80 cm. Be to, minėtina tai, kad apie 115 m į P–PR nuo stovyklavietės, dešiniajame Dulgelės krante išlikusi 3,5x3,5 m dydžio, 80–90 cm gylio partizanų žeminės duobė (LKS94 X5986603; Y490003). Ji pailga V–R kryptimi (80–260°), duobės R gale yra 3,5 m ilgio, 1,5 m pločio, 65 cm gylio įėjimo griovys.

Siekiant surinkti archeologinių duomenų apie Dulgininkų miške stovyklavusius partizanus, abiejuose Dulgelės krantuose, slėnyje ir šlaituose išžvalgytas ŠV–PR kryptimi pailgas apie 150 m ilgio, 50–110 m pločio plotas (iš viso – apie 1,15 ha). Radiniai pasklidę ne mažiau kaip 220x120 m dydžio teritorijoje, o didžiausia jų koncentracija užfiksuota Dulgelės dešiniajame krante, 70x30 m dydžio plote upelio slėnyje (3 pav.). Tai plačiausia ir stovyklauti patogiausia slėnio dalis, tačiau radiniai rodo, kad upelio dešiniojo kranto aukštumoje vyko ne mažiau aktyvi partizanų veikla.

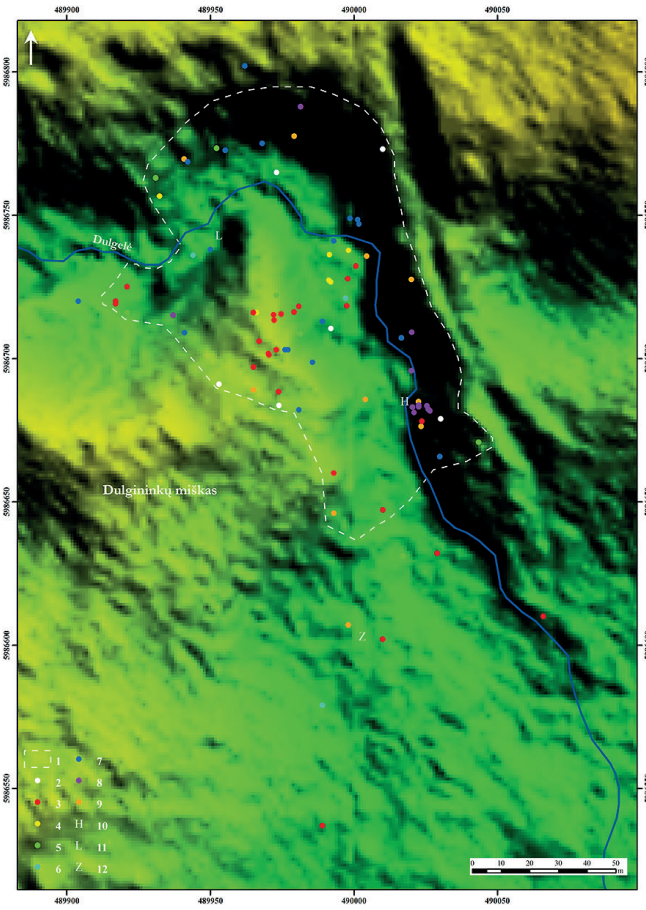

3 pav. Dulgininkų miško partizanų stovyklavietės situacijos planas: 1 – išsamiai išžvalgytas plotas; 2 – ginklų, sviedinių dalys; 3 – neiššauti šoviniai; 4 – šovinių tūtelės; 5 – šovinių kulkos; 6 – aprangos ir uniformos reikmenys; 7 – buities reikmenys; 8 – konstrukcijos elementai; 9 – kiti radiniai; 10 – hidroelektrinė; 11 – laužavietė; 12 – partizanų žeminė. G. Petrausko brėž.

Fig. 3. Situation plan of the Dulgininkai Forest partisan campsite: 1 – thoroughly surveyed area; 2 – weapon parts and shrapnel; 3 – unfired ammunition; 4 – empty cartridges; 5 – bullets; 6 – clothing and uniform elements; 7 – household items; 8 – construction elements; 9 – other finds; 10 – the hydroelectric power station; 11 – the fire site; 12 – the partisan dugout.

Žvalgant aptikti 105 radiniai, kurių didžiąją dalį sudaro šaudmenys: 26 neiššauti šoviniai, 14 tūtelių ir 8 kulkos. Šie radiniai liudija, kad Dulgininkų miško partizanai naudojo kelių kalibrų ginklus: rusiškus 54x7,62R mm ir 25x7,62 mm, vokiškus – 9 mm ir 57x7,92 mm. Dulgelės dešiniajame krante, aukštumos viršuje rastas karabinas „Mosin“ – pirmas toks radinys Lietuvos partizaninio karo stovyklaviečių žvalgymuose. Ginklas visiškai sveikas: su spyna, vamzdžiu ir kitomis būtinomis dalimis,

4 pav. Dulgininkų miško partizanų stovyklavietėje rastas karabinas „Mosin“ in situ iš ŠV. G. Petrausko nuotr.

Fig. 4. A Mosin carbine in situ at the Dulgininkai Forest partisan campsite, as seen from the NW.

5 pav. Dulgininkų miško partizanų stovyklavietės radiniai: 1 – puodelis; 2 – kulkosvaidžio „Bren“ tepalinė; 3 – karabino „Mauser“ spyna. G. Petrausko nuotr.

Fig. 5. Finds from the Dulgininkai Forest partisan campsite: 1 – a cup; 2 – an oil bottle for a Bren gun; 3 – a Mauser carbine bolt.

apnykusi tik medinė buožė (4 pav.). Dar vieno partizanų ginklo dalis – išardyto vokiško karabino „Mauser“ spyna – aptikta kitame Dulgelės krante (5:3 pav.).

Kiek daugiau nei pusė surastų šaudmenų – nepanaudoti šoviniai, be to, dalis šovinių tūtelių ir kulkų taip pat neiššautos, išardytos. Daugelis šovinių surinkta 25x15 m dydžio plote Dulgelės dešiniojo kranto aukštumoje ir šlaite, tūtelių – upelio slėnyje, kulkų – iššvalgyto ploto pakraščiuose. Stovyklavietėje aptiktos iššautos šovinių tūtelės ir jos pakraščiuose surinktos kulkos liko po partizanų šaudymo treniruočių. Be šių radinių, minėtina žvalgant aptikta ginklų priežiūrai naudota angliško kulkosvaidžio „Bren“ tepalinė (5:2 pav.), o I Pasaulinio karo laikų artilerijos sviedinio sprogdiklis ir dvi skeveldros su partizaninio karo įvykiais nesusijusios.

Dėmesį atkreipia upelio slėnyje, 5 m nuo dešiniojo kranto po samanomis užfiksuotas anglių telkinys – partizanų laužavietės likučiai. Netoli jos rastas tarpukario Lietuvos kariuomenės uniformos (?) apykaklės fragmentas ir dar du radiniai, siejami su partizanų uniforma arba apranga – sagtis ir bato pasagėlė. Tarp buities reikmenų minėtina: pentinis plačiaašmenis kirvis, jo pleištas, kastuvo darbinė plokštė, nerūdijančio plieno peilis, 2 atlenkiami peiliukai, šaukštas, ketaus puodo duženos, puodelis (5:1 pav.), kavamalės arba pipirmalės rankenėlė, nežinomo dirbinio rankena, TSRS nenustatytų metų 2 kapeikų nominalo moneta, 2 galvaninių elementų dangteliai, guminės žarnos ir žiogelio dalys.

Paskutinė Dulgininkų miško partizanų stovyklavietės radinių grupė – įvairios konstrukcijos ir tvirtinimo dalys. Tai 11 vinių, 5 tvirtinimo detalės, smaigas, kablys, cilindro formos mova, veržlė, tarpinė ir vielos gabalėlis; dar 10 dirbinių fragmentų paskirtis nežinoma. Pažymėtina tai, kad 5,6x2 m dydžio plote Dulgelės kairiajame krante aptiktos 8 vinys ir 5 tvirtinimo detalės turi būti siejamos su šioje vietoje upelyje išlikusios hidroelektrinės įrengimu.

Globių miško (Jurbarko r.) *partizanų bunkerio vieta* yra 18 kvartalo Š dalyje, 80 m į PR nuo Globių kaimų link vedančių miško keliukų, 180 m į PV nuo Kalniškių, pušimis ir eglėmis apaugusios smėlio kalvelės Š šlaito viršuje

6 pav. Globių miško partizanų bunkerio I duobė iš Š, žvelgiant nuo įėjimo vietos. A. Petrauskienės nuotr.

Fig. 6. The pit from Globiai Forest partisan bunker I, as seen from the N, i.e. the entrance.

(LKS94 X 6121276; Y 411263). Išlikusi bunkerio duobė pailga V–R kryptimi, 4,9 m ilgio, 3 m pločio vidurinėje dalyje, į galus susiaurėjanti iki 2,2 m. Giliausioje vietoje duobė 1,8 m gylio, apgriuvusiomis vidutinio statumo sienomis (6 pav.). 2,15 m ilgio, 1,4 m pločio, 50 cm gylio (užslinkęs) įėjimas į bunkerį buvo iš Š pusės (335°).

Remiantis istoriniais duomenimis, 1950 m. gruodžio 12 d. prie bunkerio kilusių kautynių metu žuvo 3 Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Visvydo tėvūnijos Eimučio būrio partizanai: Marijona Dirginčiūtė-Šimkienė-*Pušis* (g. 1916 m.), Antanas Šimkus-*Jazminas* (g. 1914 m.) ir Pranas Undraitis-*Paganinis* (g. 1919 m.); Fabijonas Norkus-*Daukantas* iš kautynių sėkmingai pasitraukė (*Vakarų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas*, V., 2010, p. 77). Vietos žmonės partizanų išdavyste kaltina tuo metu eiguliu dirbusį Gustavą (kitur – Augustą) Šimborą, tačiau pastarojo artimųjų teigimu, G. Šimborą NKVD darbuotojai buvo paėmę į jau iš anksto suplanuotą operaciją (*Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai*, V., 2006, t. V, p. 501). Žvalgant bunkerio aplinką, surastos pirmosios 4 iššautos pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ šovinių tūtelės istorinį pasakojimą apie kautynes patvirtina, tačiau jų eigai ir dydžiui atskleisti būtini išsamūs archeologiniai žvalgymai.

Antroji Globių miške žvalgyta vieta – *partizanų žeminė* – yra 17 kvartalo ŠV dalyje, 300 m į P nuo kvartalinės linijos, eglyne su pavieniais berželiais, žemoje pelkėtoje vietoje (LKS94 X6120813; Y410045). Išlikusi žeminės duobė pailga ŠV–PR kryptimi (315°), 6x4 m dydžio, vidutiniškai 40 cm gylio, apjuosta nuo 1,3 iki 2,4 m pločio, 20–40 cm aukščio žemių pylimėliais. ŠV pusėje, kiek arčiau Š kampo yra 80–90 cm pločio įėjimo vieta, kuri už 1,2 m susikerta su skersiniu tokio paties pločio ir gylio grioviu. Pastarasis PV kryptimi yra 4,3 m, o ŠR – 4,1 m ilgio ir čia pabaigoje šakojasi į dvi dalis; tarp šių 2 m ilgio tęsinių yra 2x1,5 m dydžio, 50 cm aukščio žemių pylimėlis, kariškių vadinamas *brustveru*. Įėjimo į žeminę griovelis

nuo jau minėto susikirtimo tęsiasi dar 1,5 m į ŠV ir baigiasi kiek netaisyklingu apskritimu – 1,3x1,3 m dydžio, 0,7 m gylio ugnies (kulkosvaidžio?) lizdu su pylimėlio žymėmis.

Istoriniame Purviškių miške (dabar – Globių miškas) įrengta išskirtinės išvaizdos partizanų žeminė, jos dydis būdingas pirmajam partizaninio karo etapui, kai vyrai šimtais telkėsi į didelius būrius. Tikslių istorinių duomenų apie šią vietą trūksta. Žinoma tik padrika informacija, kad Purviškių miške nuo partizaninio karo pradžios slėpėsi Antano Joniko-*Rolando* (1913–1947) vadovaujamas būrys, kurį iš pradžių sudarė daugiau nei 20 laisvės kovotojų (*Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai*, V., 2006, t. V, p. 481). Ši vieta neįamžinta jokiu atminimo ženklu, manytina, partizanai ją apleido sėkmingai ir be aukų. Šalia žeminės aptiktas cilindro formos karabino „Mosin" valymo įrankis, galvaninio elemento dangtelis ir sulankstyta batų tepalo tūtelė su užrašu „CBOP(?)... ЗАМШ".

Lapgirių miške (Jurbarko r.) buvo ieškoma partizano Petro Stankaus-*Gruodžio* (1918–1951) *palaikų užkasimo vietos*. 1947 m. rugpjūčio 1 d. į partizanų gretas įstojęs P. Stankus greitai tapo vadu: 1949 m. birželio 15 d. jis buvo pakeltas į partizanų jaunesniuosius puskarininkius, 1950 m. tapo Vaidoto rinktinės vadovybės nariu, vėliau tais pačiais metais laikinai ėjo Vaidoto rinktinės Šarūno tėvūnijos vado pareigas. Ištikus apendicito priepuoliui, 1951 m. birželį P. Stankus nusišovė ir vietos gyventojų buvo slapta palaidotas Lapgirių miške; tiksli kapo, į kurį buvo įdėtas asmeninis ginklas (pistoletas?), vieta šiandien nežinoma.

Palaikai užkasti Lapgirių miško P pakraštyje, ant Mėlinio intako kalvelės – nurodyta Vlado Meškausko-*Karoso* (1929–2015) parengtos biogramos pabaigoje, tačiau šis šaltinis žvalgant spėjamą P. Stankaus palaikų užkasimo vietą dar buvo nežinomas. Vieta paieškoms parinkta Lapgirių miško Š pakraštyje, kelio Eržvilkas–Vadžgirys dešinėje pusėje, 550 m į V nuo Driūbino pralaidos minėtame kelyje, 450 m į PV nuo Lapgirių dvaro sodybos (UK 145) pastatų. Archeologiniai žvalgymai apėmė 39 kvartalo vidurinę dalį, Š–P kryptimi pailgą 30–150x80 m dydžio plotą ir 100 m ilgio, iki 50 m pločio „išpjovą" jo ŠR dalyje (iš viso – apie 1 ha).

Žvalgant aptikta su II Pasauliniu karu susijusių radinių: pusiau automatinio šautuvo SVT (?) dūžiklis, artilerijos sviedinio skeveldra, 54x7,62R mm kalibro šovinio tūtelė, dvi nesprogusios rusiškos 82 mm kalibro minosvaidžio minos. Palaikų užkasimo vietos paieškos žymesnių rezultatų nedavė, jas planuojama tęsti.

Šimkaičių miške (Jurbarko r.) žvalgytos 3 *partizanų bunkerių* vietos. Pirmasis bunkeris yra tarp Šapališkės ir Paalsio II kaimų, Šimkaičių miško PR dalyje, 69 kvartale, žemoje pelkėtoje mišraus miško vietoje (LKS94 X6118991; Y433011). Išlikusi bunkerio duobė pailga Š–P kryptimi (25°), 3x2 m dydžio, apsemta (7 pav.). Nuolatinis aukštas gruntinis vanduo užkonservavo medines bunkerio konstrukcijas ir susidaro įspūdis, kad bunkerio stogas įgriuvo santykinai neseniai (prieš 2 ar 3 dešimtmečius?); P pusėje atsivėrė iš gulsčių 20–25 cm pločio, 4–5 cm storio dvigubo pjovimo lentų (*blankų*) pastatyta bei 3 kuolais-statramsčiais sutvirtinta galinė bunkerio siena ir dar apie 0,8 m pločio bunkerio erdvės dalis. Tikėtina, kad čia yra išlikusios bunkerio grindys arba jų liekanos. Tas pat pasakytina apie stogo konstrukciją. Bunkerio P sienoje, viršuje, dar yra statmeno 1,5 m ilgio, apie 0,9 m pločio įėjimo žymių, tačiau ši vieta tik 0,2 m gylio (užnešta žemėmis ir lapais?).

Prie bunkerio duobės rastas išardytas vokiškas karabinas „Mauser K-98" (8 pav.). Ginklui trūko buožės, spynos, diržo ir apsodo

su jo detalėmis. Kiti radiniai: į 4 dalis sulūžusi grandinė, 54x7,62R mm kalibro šovinio (?) kulka ir dvi gamyklinės vinys surastos kiek tolėliau nuo duobės. Doktoranto Kęstučio Pesecko atlikta iš apsemtos bunkerio duobės paimto lentos mėginio analizė atskleidė, kad bunkeriui statyti naudotos eglinės lentos.

Antrasis bunkeris yra Šimkaičių miško PV dalyje (Ferminėje), 58 kvartalo viduryje, 210 m į V nuo 58 ir 59 kvartalus (istoriniai 46 ir 47 kvartalai) skiriančios kvartalinės linijos, 440 m į P–PV nuo Jono Žemaičio-*Vytauto* vadavietės (UK 25501), mišraus miško žemoje, pelkėtoje vietoje (LKS94 X6117994; Y427222). Išlikusi bunkerio duobė pailga Š–P kryptimi (325°) 3,5x2,7 m dydžio, 1,1–1,2 m gylio, vidutinio statumo sienomis ir plokščiu dugnu.

Partizanas Antanas Kisielius-*Mikutis* (1922–2010) ir kiti laisvės kovų liudytojai šį bunkerį siejo su Juozu Palubecku-*Simu* (1915–1954), vadino jį pirmuoju J. Palubecko bunkeriu. 1949 m. sausio 23 d. okupantų parengta Šimkaičių miško V dalies bunkerių ir slaptaviečių schema rodo, kad žvalgytas bunkeris 46 kvartalo R dalyje buvo naudojamas iki 1949 m. sausio (*LYA*, f. K–58, ap. 1, b. 13399/3, l. 62). Šalia bunkerio surastos dvi neiššautos 19x9 mm kalibro pistoleto šovinių tūtelės, iššauta karabino „Mauser“ ir pistoleto TT tūtelė, stačiakampės lazdelės pavidalo skardelė bei į dvi dalis sulūžusi tarpinė.

Trečiasis partizanų bunkeris yra Šimkaičių miško PV dalyje (Ferminėje), 57 kvartale, 350 m į R nuo miško keliuku paverstos 56 ir 57 kvartalą (istorinius 45 ir 46 kvartalą) skiriančios kvartalinės linijos, mišriame miške, žemoje pelkėtoje vietoje (LKS94 X6118043; Y426620). Išlikusi bunkerio duobė pailga Š–P kryptimi (320°), 3,3x2,3 m dydžio, 0,6–0,8 m gylio, vidutinio statumo sienomis. Šį bunkerį įrengė ir naudojo iš Gudelių kaimo prie Girdžių kilęs Pavidaujo būrio partizanas A. Kisielius. Bunkerio aplinkoje aptikti vos du radiniai: sagties (?) fragmentas ir spraudė.

7 pav. Apsemta Šimkaičių miško partizanų bunkerio I duobė, žvelgiant iš V. G. Petrausko nuotr.

Fig. 7. The drained pit from Šimkaičiai Forest partisan bunker I, as seen from the W.

8 pav. Šalia Šimkaičių miško bunkerio I rastas karabinas „Mauser K-98“ in situ iš V. G. Petrausko nuotr.

Fig. 8. The Mauser K-98 carbine in situ beside Šimkaičiai Forest bunker I, as seen from the W.

Bargailių miške (kitaip – Praviršulio Tyrulyje) (Radviliškio r.) toliau ieškota partizanų *stovyklavietės ir kautynių vietos* (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 442). Archeologiniai žvalgymai surengti į PR nuo 2016 m. iššvalgytų vietų, Bargailių miško 123 kvartalo P, V dalyse ir 127 kvartalo ŠR dalyje, aukštapelkėje. Iš viso PR–ŠV

kryptimi iššvalgyta apie 2 km ilgio, iki 50 m pločio juosta (iš viso – iki 10 ha), tačiau žvalgymai žymesnių rezultatų nedavė.

Gankiuose (Radviliškio r.), 470 m į ŠV nuo kelio į Dukto mišką (ir tolyn į Lingailius) atsišakojimo iš kelio Šedbarai–Šilėnai, 190 m į PV nuo Dukto kelio nustatyta istorinės Sakalauskų, vėliau – Šimkų *sodybos vieta*. Sodybvietėje išlikę 19,3x10,1 m dydžio ŠR–PV kryptimi orientuoto gyvenamojo namo pamatai su 3,5x3,5 m dydžio, 1 m gylio rūsio duobe (LKS94 X6185062; Y460964). Saugumo agentūrinių pranešimų suvestinė liudija, kad Vincės Šimkutės sodyba Gankių kaime – tai centrinis Prisikėlimo apygardos ryšių punktas. Esą ten esančiame bunkeryje 1951 m. kovo 26 d. nuo širdies paralyžiaus miręs tariamas apygardos vadas Žiedas (tuo metu Antanas Liesis-*Žiedas* (g. 1922 m.) ėjo LLKS Visuomeninės dalies Tautinio skyriaus viršininko pareigas); laisvės kovotojas toje pačioje sodyboje palaidotas (*LYA*, f. K–19, ap. 1, b. 1118, l. 67–68). Rūsio duobėje, tarp tankiai priaugusių medžių ir krūmų surastas apdužęs gelsvos molio masės koklis su užrašu „VALSTYBINĖ KOKLIŲ DIRB[TUVĖ]“ vidinėje pusėje ir aliumininis šaukštas.

Mumšilio (Radviliškio r.) *partizanų bunkeris* yra miško R pakraštyje, 49 kvartale, Šušvės dešiniajame krante, virš upės kylančiame iki 2,5–3 m aukščio (LKS94 X6169721; Y470091); už 10 m į Š – Šušvės ir bevardžio upelio santaka. Šušvė šioje vietoje apie 12–15 m pločio, iki 1 m gylio (perbrendama). Vakaruose, lygiagrečiai su Šušve, vingiuoja senas miško kelias, kuris ties bunkeriu daro nemažą lankstą. Kitame upės krante iš bunkerio vietos matyti Žeimių kaimo palaukė (*Minkynė*), čia XX a. viduryje būta dviejų sodybų. Bunkerio vietoje išlikusi Š–P kryptimi pailga 4x3 m dydžio, 1,6–1,7 m gylio užslinkusi duobė su išėjimo žymėmis į R (upės) pusę.

1949 m. gegužę bunkerį Mumšilyje, pavadintą Būstine, įrengė Prisikėlimo apygardos štabo, veikusio Minaičių kaime, Miknių sodyboje, vadovaujamo Vytauto Šniuolio-*Svajūno*, nariai. Pačioje 1949 m. liepos pabaigoje į štabo vadavietę Mumšilyje atėjo LLKS Visuomeninės dalies viršininkas Juozas Šibaila-*Merainis* (*LYA*, f. K–1, ap. 58, b. 26800/3, t. 1, l. 23–24); matyt, jį lydėjo LLKS Visuomeninės dalies Tautinio skyriaus viršininkas Bronius Liesis-*Naktis*. 1949 m. rugpjūčio 13 d. kautynės Užpelkių miške pakeitė įvykių eigą ir Mumšilio bunkeris tapo LLKS Visuomeninės dalies vadovybės būstine. J. Šibaila čia gyveno ir dirbo iki žiemos, kol jo apsaugą ir išlaikymą perėmė Jono Šukio-*Liutauro* vadovaujamas LLKS Visuomeninės dalies karinis dalinys (*LYA*, f. K–1, ap. 58, b. 26800/3, t. 1, l. 120).

Bunkerio duobėje aptikta gamyklinė vinis ir neaiškios paskirties aliumininė plokštelė, įėjimo vietoje – dar dvi gamyklinės vinys. Iš kitų radinių minėtina: 1964 m. TSRS 1 kapeikos nominalo moneta, stačiakampis apkalas, XVII–XVIII a. datuojamas pentinis plačiaašmenis kirvis, neaiškios chronologijos saga. Amerikietišką 51x7,62 mm kalibro šovinio tūtelę reikia sieti su paskutinių dešimtmečių medžiotojų veikla miške.

Šaukoto I (Radviliškio r.) kaimo laukuose, 80 m į V–ŠV nuo buvusios Šaukoto girininkijos, 300 m į P nuo Juodežerio, tokiu pat atstumu į Š nuo kelio Šaukotas–Goriškis ieškota *partizanų susitikimo ir žūties vietos*. Istoriniai tyrimai rodo, kad 1950 m. liepos 30 d. šioje vietoje susitiko Prisikėlimo apygardos Maironio rinktinės Kudirkos tėvūnijos partizanai Eurikas Mickevičius-*Laisvūnas* (g. 1929 m.), Antanas Šukys-*Varūnas* (g. 1921 m.) iš vienos pusės ir Maironio rinktinės Mindaugo tėvūnijos Nemuno dalinio partizanas Pranas Stoškus-*Danutė* (g. 1929 m.) su savo bendražygiu, kurio tapa-

tybė šiuo metu dar nenustatyta. Išduoti partizanai žuvo nuo čekistų kulkų. Spėjamoje susitikimo ir žūties vietoje iššvalgytas ŠR–PV kryptimi pailgas 140x45 m dydžio plotas (iš viso – apie 0,6 ha), tačiau be žymesnių rezultatų.

Šaukoto miške (Radviliškio r.) žvalgyta antrojo *partizanų bunkerio* vieta (žr. *ATL 2015 metais*, 2016, p. 506). Bunkeris yra 94 kvartalo ŠV kampe, melioracijos kanalo V krante esančios atskiros smėlingos kalvos su žvyru PR šlaito vidurinėje dalyje (LKS94 X6163525; Y460348). Bunkerio duobė nežymiai pailga Š–P kryptimi (210°), 3,6x3,3 m dydžio, 1 m gylio iš PR (nuo papėdės) ir 1,7 m gylio iš ŠV pusės (nuo kalvos viršaus); dugnas plokščias, P kampe yra 80 cm pločio įėjimo angos žymių (9 pav.). Žvalgant bunkerio duobėje, rasta sulenktos rankenėlės dalis, kaltinė ir dvi fabrikinės vinys, šalia duobės – neiššautas 19x9 mm kalibro šovinys, peilio geležtė, kabliukas ir dar vienas rankenėlės fragmentas. Tačiau didžiausio dėmesio nusipelno kalvos šlaite, apie 20 m į PR nuo bunkerio duobės aptiktas Vilniui vaduoti sąjungos ženkliukas, kuriame pavaizduotas Gedimino pilies bokštas, trumpinys VVS ir ąžuolo lapų vainikai šonuose (10 pav.). Atsižvelgiant į partizaninio karo eigą Šaukoto apylinkėse, labiausiai tikėtina, kad šis bunkeris Šaukoto miške buvo įrengtas 1947–1950 m. laikotarpiu.

Šiluose (Radviliškio r.) išmatuota partizanų Kokštų žūties vieta. Tai 180 m į R nuo kelio Lenartuva–Grigalaičiai, 210 m į R–ŠR nuo Butkių miško pakraščio, kalvotoje vietovėje esanti apie 5 m aukščio kalvelė, kurios viršuje pastatyti 3 savadarbiai kryžiai, pasodinti du ąžuoliukai ir pušelė, 3,5x3,1 m plotas aptvertas metaline tvorele, į Š nuo jos yra betoninis kryželis (LKS94 X6166279; Y461509). 1952 m. gegužės 22 d. Ungurinės viensėdyje, apsuptoje Malkaus sodyboje, žuvo partizanai Feliksas Kokšta-*Rustemas* (g. 1927 m.) ir jo žmona Zofija Kokštienė-*Lietutis* (g. 1929 m.); vienas partizanas iš apsupties prasiveržė.

9 pav. Šaukoto miško bunkerio II duobė iš R. G. Petrausko nuotr.

Fig. 9. The pit from Šaukotas Forest bunker II, as seen from the E.

0 2 cm

10 pav. Šalia Šaukoto miško bunkerio II rastas Vilniui vaduoti sąjungos ženkliukas. G. Petrausko nuotr.

Fig. 10. The Union for the Liberation of Vilnius badge found beside Šaukotas Forest bunker II.

Plauginių miške (Raseinių r.) ieškota nežinomo *partizanų archyvo užkasimo vietos*. Nuorodą apie kitados *po ąžuolu* paslėptus partizanų dokumentus pateikė partizanų ryšininkas ir rėmėjas Juozas Ivanauskas-*Baravykiukas*. Žymus ąžuolas Plauginių miške yra tik vienas – vadinamas Gražiuoju, – todėl J. Ivanauskas pagrįstai mano, kad archyvas buvo paslėptas būtent prie Plauginių miško 36 kvartale žaliuojančio gamtos paminklo statusą turinčio medžio

11 pav. Spėjamos partizanų archyvo užkasimo vietos Plauginių miške radiniai: 1 – šepetėlis; 2–5 – Raudonosios armijos uniformos apykaklės ženkliukai; 6 – kokarda; 7 – saga. G. Petrausko nuotr.

Fig. 11. Finds from a suspected partisan archive burial site in Plauginiai Forest: 1 – a small brush; 2–5 – Red Army uniform collar badges; 6 – a hat badge; 7 – a button.

13 pav. Ustronėje rasti medaliai: 1 – Trečiojo Reicho II laipsnio Kryžius su kardais; 2 – tarpukario Lietuvos ugniagesio apdovanojimas „Artimui pagalbon“. G. Petrausko nuotr.

Fig. 13. Medals found in Ustronė: 1 – A Third Reich War Merit Cross with Swords, 2nd class; 2 – an interwar Lithuanian firefighter's award Artimui pagalbon ('For the saving of precious life').

12 pav. Ustronėje rasta partizanų archyvo talpa – vokiškos prieštankinės minos dėžė. G. Petrausko nuotr.

Fig. 12. A partisan archive container (a German anti-tank mine box) found in Ustronė.

senolio (LKS94: X6147692; Y443482).

Žvalgant ŠR–PV kryptimi, pailgame apie 90x40 m dydžio plote aptikta 19 radinių. Daugelis jų iš II Pasaulinio karo (susiję su 1941 arba 1944 m. įvykiais), likę čia apsistojus ir žygiavus Raudonosios armijos daliniams. Minėtini du neiššauti 54x7,62R mm kalibro šoviniai, 3 neiššautos šovinių tūtelės ir kulka, dviejų rusiškų rankinių granatų RGD-33 rankenos, kokarda – penkiakampė žvaigždė (11:6 pav.), 3 Raudonosios armijos pėstininko (11:2–4 pav.) ir vienas karininko uniformos apykaklės ženkliukas (11:5 pav.), saga su penkiakampe žvaigžde, kūju ir pjautuvu (11:7 pav.), iš nenustatyto kalibro šovinio tūtelės padarytas

skutimosi šepetėlis (11:1 pav.) ir bato pasagėlė. Tame pačiame radinių telkinyje rasti 3 neiššauti vokiško karabino „Mauser“ šoviniai skiriami I Pasaulinio karo laikotarpiui. Partizanų archyvo iššvalgytame plote aptikti nepavyko.

Ustronėje (Širvintų r.) buvo žvalgoma dar viena spėjama *partizanų archyvo užkasimo vieta*. Žinios apie Stanislovo Bagdonavičiaus sodyboje Ustronės viensėdyje užkastą partizanų archyvą pasiekė iš dar gyvos jo dukters, partizanų Felikso Bagdonavičiaus-*Barsuko* ir Vytauto Bagdonavičiaus-*Topolio* pusseserės Adelės Bagdonavičiūtės-Plepienės. Teigiama, kad partizanų dokumentai buvo paslėpti lagaminą primenančioje dėžėje (čiumadane) ir užkasti šalia gyvenamojo namo, tačiau stribams apieškojus sodybą, dėžė buvo atkasta ir paslėpta dirbamoje, vėliau mišku užaugusioje vietoje. Archyvas turėtų būti ankstyvas – pateikėja jį sieja su partizanų vadu Jonu Misiūnu-*Žaliuoju Velniu* (areštuotas 1946 m. rugpjūtį), broliais F. ir V. Bagdonavičiais (žuvo bunkeryje 1945 m. liepą).

Kairiajame Musės krante, 45 m į P nuo buvusios S. Bagdonavičiaus sodybos, 85 m į R nuo upės vingio, spygliuočių miške su lapuočių medžių pomiškiu, dauboje aptikta vokiškos prieštankinės minos „T.Mi.42“ („Tellermine 42“) dėžė (12 pav.). Jos šonas buvo pradaužtas kastuvėliu, o pačioje dėžėje aptikti du medaliai: Trečiojo Reicho II laipsnio Kryžius su kardais (su svastika ir 1939 m. data) (13:1 pav.) ir bronzinis lietuviškas ugniagesio apdovanojimas „Artimui pagalbon“ (nuo 1933 m. buvo suteikiamas už 3 metų ugniagesio tarnybą) (13:2 pav.). Valant dėžės turinį surinkta juosvo moteriško drabužio ir II Pasaulinio karo laikotarpio lietuviškų laikraščių skiaučių. Viena iš skiaučių buvo įdėta į nedidelį plastikinį vokelį, kuriame, be laikraščio skutelių, aptiktas nedidelis mašinėle lietuvių kalba spausdinto dokumento gabalėlis. IR spektrinė analizė parodė, kad plastikinio vokelio polimero kilmė – celiuliozės nitratas, sąlygos popieriui išlikti vokelyje buvo labai nepalankios.

14 pav. Ustronėje rasta dubenėliu užvožta puodynė su „paslaptimi“. G. Petrausko nuotr.

Fig. 14. The Ustronė jar, sealed with a bowl and concealing a secret.

Archeologinių žvalgymų metu aptikta minos dėžė iš tiesų primena A. Bagdonavičiūtės-Plepienės minimą čiumadaną, apie joje buvusius dokumentus leidžia kalbėti surastos mašinėle spausdinto dokumento skiautelės. Dėžės šone kastuvu pradaužta skylė liudija, kad partizanų archyvas jau kartą buvo surastas, o pati dėžė, ištraukus jos turinį, buvo numesta žemės paviršiuje. Aptiktų partizanų dokumentų likimas nežinomas.

Tęsiant archyvo vietos paieškas, buvusios S. Bagdonavičiaus sodybos kieme, 9,7 m į V (260°) nuo raudonomis dailylentėmis apkalto ūkinio pastato (buvusios daržinės) ŠV kampo, 53 cm gylyje aptikta 18,8 cm aukščio, apie 30 cm skersmens ketaus puodynė pūstais šonais (14 pav.). Ant puodynės angos buvo užvožtas apverstas prakiuręs emaliuotas aliumininis žalsvos spalvos dubenėlis, viduje aptikta į popierių susuktų į daug dalių sulūžusio radijo siųstuvo

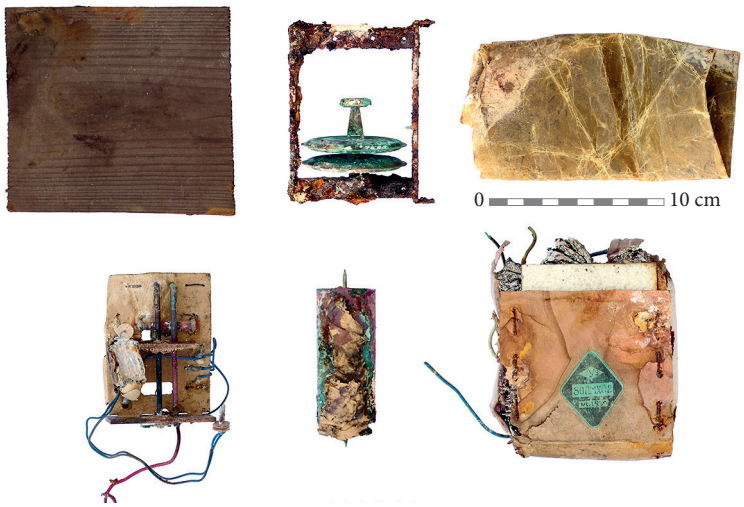

15 pav. Ustronėje, puodynėje rasto radijo siųstuvo dalys. G. Petrausko nuotr.

Fig. 15. Radio transmitter parts found inside the jar from Ustronė.

dalių: karkasas su dviem skrituliais, maitinimo elementai su laidais, stačiakampiai ir cilindro formos galvaniniai elementai, stačiakampė faneros plokštelė, svirtelės, apdegusio popieriaus skiautės ir įvairios kitos detalės (15 pav.). Ant maitinimo elemento etiketės išlikęs gamyklinis užrašas: „ЭУЗ / 80ПМХС-2 / VI-1960“. Šio radinio užkasimą sodybos kieme reikia sieti su dramatiškais antrosios tarybinės okupacijos ir partizaninio karo įvykiais.

Pabaigoje minėtina, kad **Čiobiškio** miško 56 kvartalo V dalyje, 160 m į PR nuo Musės, apie 200 m į R nuo S. Bagdonavičiaus sodybos išlikusi *partizanų bunkerio* duobė (LKS94 X6091662; Y543603). Ji apgriuvusiais kraštais, 3x3 m dydžio, iki 1,1 m gylio, Š pusėje yra 1,7 m ilgio, 1,1 m pločio įėjimo griovys. Už 5 m į ŠR (40°) nuo bunkerio duobės užfiksuota apskrita 2,7–2,8 m skersmens artilerijos sviedinio išmušta duobė, kurią vietos gyventojai pavertė ištisu šiukšlynu. Čia tarp daugelio šiuolaikinių šiukšlių surasti 9 rusiško II Pasaulinio karo laikotarpio SŠ-39 arba SŠ-40 modelio šalmo fragmentai. Sprendžiant iš radinių, kautynės bunkerio aplinkoje nevyko.

Field Surveys of Lithuanian Partisan War Sites

In 2017, the LLKĮS surveyed 15 Lithuanian partisan war sites in Druskininkai eldership and Jurbarkas, Lazdijai, Radviliškis, Raseiniai, and Širvintos Districts. A roughly 1.15 ha partisan camp site was surveyed in Dulgininkai Forest (Druskininkai eldership, Lazdijai District) (Figs. 1, 3). The approximate size of the camp site was determined, the surviving remains of the hydroelectric power station on the Dulgelė Stream were recorded (Fig. 2), remnants of the partisan camp site were discovered, and 105 finds collected: a Mosin Carbine (Fig. 4), a Mauser K-98 carbine bolt (Fig. 5:3), weapon maintenance equipment (Fig. 5:2), Russian and German ammunition, partisan uniforms and clothing elements, household utensils (Fig. 5:1), and construction and reinforcement elements.

A survey was conducted of a partisan bunker (Fig. 6) and dugout site in Globiai Forest (Jurbarkas District), three bunker sites (Figs. 7, 8) in Šimkaičiai Forest (Jurbarkas District), and two bunker sites (Figs. 9, 10) in Mumšilis and Šaukotas Forests (Radviliškis District). The historical site of the Sakalauskas (later Šimkas) farmstead was determined in Gankiai (Radviliškis District) and the death place of the partisan Kokštas in Šilai (Radviliškis District). An unsuccessful search was conducted for the place where the remains of partisan Petras Stankus-*Gruodis* were buried in Lapgiriai Forest (Jurbarkas District), partisan camp and battle sites in Bargailiai Forest (Radviliškis District), partisan meeting and death sites in the fields of Šaukotas I village (Radviliškis District), and places where partisan archives were buried in Plauginiai Forest (Raseiniai District) (Fig. 11).

During a survey conducted in Ustronė (Širvintos District) to search a site suspected of being the location of buried partisan archives and a bunker, ten of finds were discovered. A German antitank mine box (Fig. 12) with Third Reich and interwar Lithuanian medals-awards (Fig. 13), shreds of women's clothing, and remnants of partisan documents and newspapers attest that the archives had existed at this site but had been removed at some point. A pottery jar, which was sealed with a bowl and contained a secret, a disassembled radio transmitter (Figs. 14, 15), was discovered in the yard of the farmstead of former partisan supporter S. Bagdonavičius. The remains of a Second World War Russian helmet were discovered beside the partisan bunker.

Gediminas Petrauskas, Vykintas Vaitkevičius, Aistė Petrauskienė, Ernestas Kuckailis

Užpelkių miško kautynių vieta

2017 m. rugpjūtį LLKĮS ir VU IF surengė šeštąją akademinio jaunimo vasaros stovyklą-seminarą „Laisvės kovų atmintis“. Stovyklos metu buvo tęsiami 1949 m. rugpjūčio 13 d. Užpelkių miško kautynių vietos (Radviliškio r., Grinkiškio sen.) archeologiniai žvalgymai (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 587–592; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 506–509; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 444–450). Aptikti radiniai perduoti saugoti į ŠAM.

Ekspedicijoje buvo renkami archeologiniai duomenys apie kautynes, siekta atkurti jų eigą. 2017 m. žvalgymų tikslas – partizanų stovyklavietę supusio MGB kariuomenės žiedo R dalies paieška. Išsamūs žvalgymai surengti į R nuo 2016 m. žvalgyto ploto. Prie jo buvo prijungtas stačiakampis 54–61 m ilgio Š–P kryptimi, 40–43 m pločio V–R kryptimi plotas (beveik 2400 m^2), kuris buvo padalintas į lygiagrečias 2–3 m pločio juostas. Į 6 grupes pasidalinę žvalgymų dalyviai metalo ieškikliais ieškojo partizaninio karo laikotarpio radinių: šovinių, tūtelių, kulkų, granatų skeveldrų, kitų su partizanų stovyklaviete ir kautynėmis susijusių daiktų. Iš viso žvalgant aptikti 46 ypatieji radiniai.

Apibrėžto ploto žvalgymai lauktų rezultatų nedavė, dėl tankiai augančių lazdynų sąlygos žvalgyti nebuvo palankios. Šiame plote aptikti vos du radiniai: keturkampė amunicijos dirželio sagtis ir 54x7,62 mm R kalibro (?) šovinio kulka. Dėl šios priežasties toliau žvalgyta keliomis kryptimis. Surengti 2016 m. apčiuoptų tarybinių pajėgų pozicijų aplinkos žvalgymai, ieš-